

EEN ANDERE WANDELING ....

Maarten C. Hoff

“... Zo menig vriend ging henen; de schors bewaart zien naam ...”. Het is de schors van een ‘olde linde’ op de brink van een Drents dorp. Geïnspireerd door deze boodschap, uit het derde couplet van het Drents volkslied uit 1896 van J. Uilenberg, begon ik aan een funeraire wandeling door het voormalige kerspel *Fledder*. De route begon bij de Johannes de Doper kerk en liep via de bijzondere begraafplaatsen van de Stichting Maatschappij van Weldadigheid en de Rooms-Katholieke Begraafplaats en eindigde op de Algemene Begraafplaats aan de Kerkhoflaan in Vledder. Het werd een merkwaardige tocht, omdat weliswaar oasen van rust werden betreden, terwijl intussen mijn nieuwsgierige geest op volle toeren werkte. Want dodenakkers zitten boordevol geschiedenis die, indien je geen BN’er bent, nauwelijks is opgetekend of in het meest gunstige geval ergens op een zolder ‘ligt’. Herdenkingswoorden, op de dag van de begraafing uitgesproken, worden mogelijk in een familiealbum gestopt en dat album zal na verloop van tijd automatisch verdwijnen. Wat is nu nog de kans dat

Jan Groeneveld

(foto mw. A. Wullink).

je zo maar door een burgemeester wordt toegesproken, zoals dat gebeurde door jhr. Van Holte tot Echten bij de *ter-aard-bestelling* van meester Jan Groeneveld op 30 juli 1953. Groeneveld, niet de eerste de beste overigens, was onderwijzer geweest aan de Openbare Lagere School in Vledder en werd later directeur van de landbouwschool in Steenwijk. Hij “...vormde vele boeren, die op hun levensweg veel van hem ontvingen en dankbaar zijn voor de stuwende kracht van deze organisator ...”.

Wat wij waarnemen is een grafsteen of grafzuil met een minimum aan informatie. En zelfs grafstenen of grafzuilen zullen zeldzaam worden nu crematie de norm schijnt te zijn in het proces van lijkbezorging (ongeveer 70 procent van het totaal) en in de nabije toekomst mogelijk zelfs het proces van het oplossen van het lichaam van de overledene in water en loozout. Dit ‘wandelingsverslag’ is niet meer dan een poging om het gedachtespel weer te geven dat mij tijdens de rondgang heeft bezig gehouden.

In en rondom de Johannes de Doper kerk

Van oudsher, toen *agraria* ontstond, namen boeren, bijna vanzelfsprekend, de regie bij de inrichting van de samenleving. Aldus benoemden zij ook voorgangers en

Johannes de Doperkerk (foto: G. Kiers, 2005).

richtten ‘kerken’ op. De oorspronkelijke Vledderkerk, niet meer dan een schuur in een landschap van plaggenhutten, zal dan ook zeer waarschijnlijk door de allereerste hier gevestigde boerenfamilies zijn gesticht. De kerk functioneerde vooral als ‘dorpshuis’ om op die manier het buurschap bij elkaar te houden. De parochiekerk van het kerspel *Fledder* moet een sterk instituut zijn geweest, gegeven de groei van dit ‘dorpshuis’. Ergens rond het jaar 1000, op de plek waar nu de kerk van Vledder staat, zullen de eerste begravingen hebben plaatsgevonden rondom ‘de kerk’. De eerste ‘echte’ begrafenis in de hof van de kerk zal waarschijnlijk pas ná 12 november 1402 zijn geweest. Op die dag namelijk bevestigde en begiftigde Frederik van Blankenheim, Bisschop van Utrecht en Landsheer van Drenthe, het bestaan van een vicarie van Onze Lieve Vrouwe in Vledder. Slim natuurlijk, want het hield in dat vanaf dat moment de bisschop van rechtswege een ambtelijke helper bezat, die over een kapel beschikte waaraan inkomsten waren verbonden. Frederik had charisma en kon goed overweg met de ongezeglijke Drenten en andersom klikte het ook, zoals bijvoorbeeld bleek uit een samenkomst in 1395 waar de Landsheer “*lieftlijk en gonstelijk*” werd gehuldigd en later, in 1402, toen hun Landsheer werd toegeroepen dat “*Wy wyllen u gebodt naecomen ende wyllen in uwen naem degelicken drincken ende ons vrolicke maecken*”. Deze bisschop moet gevoel hebben gehad voor cultuur en hoe deze te respecteren.

Voor de toekomst van de parochie zijn het jaar 1598 en de beginperiode van de 17^e eeuw beslissend. Want nadat Willem Lodewijk van Nassau in 1596 ook stadhouder van Drenthe was geworden – Friesland en Groningen bestuurd hij reeds – en hij als streng calvinist de protestantisering in Drenthe doorzette, moest ook de rooms-katholieke leidsman in Vledder eraan geloven. En met hem al die rooms-katholieke graven, die – om het plechtig te zeggen – compleet werden geroerd. Voor de continuïteit van het religieus leiderschap en diens “kudde” werd een pragmatische oplossing gevonden. De pastor werd van pastoor nu dominee en de gelovigen volgden als vanzelf. Helemaal een echte dominee is hij niet geworden, deze Gerhardus Muylert, want hij presteert het om tot tweemaal toe voor het examen te zakken. Voor de Drentse kerkgangers zal dit weinig hebben uitgemaakt, want van een ware en warme belangstelling van deze hardwerkende landbewoners voor alles wat met religie heeft te maken, is niet veel te merken. Het bewijs daarvoor is eenvoudig. Als het moment daar is dat van elk huishouden wordt verwacht dat er slechts één ter kerke moet gaan, wordt de kerk daarna vrijwel alleen door vrouwen en kinderen gevuld. Toch zal in de 17e eeuw, stap voor stap, de kerk als instituut een toenemende invloed uitoefenen op de samenleving en daarvan het middelpunt worden. Als gevolg hiervan zal ook de hof rondom de Johannes de Doper kerk langzaam aan overvol zijn geraakt met protestante overledenen. Temeer omdat het altijd een Drents gebruik is geweest om overledenen nooit te stapelen, maar keurig naast elkaar te leggen, zo vertelde mij Marcel van den Hof van de gemeente Westerveld. Dus de gewoonte om stiekem een laag turf in de grafkuil te strooien om de nadelen van een te hoge grondwaterstand aan het oog van de levenden te onttrekken, kent men niet in deze provincie.

Geen kerkbegravenissen meer

Met een korte onderbreking gedurende de Franse tijd (1804-1813) waren kerkbegravenissen tot 1829 de gebruikelijke vorm van lijkbezorging. Het daarna door koning Willem I in 1829 ingestelde verbod was rekkelijk, want toen al bood de Nederlandse poldergeest voldoende ruimte voor ontheffingen. Nederlanders hebben een hekel aan regelgeving. De laatste kerkbegraving in Vledder is niet geregistreerd, maar zal ergens in de periode 1870 – 1875 hebben plaatsgevonden. Op 8 februari 1870 berichten de Kerkvoogden van Vledder nog aan de burgemeester “... dat wij volstrekt geen bedenkingen maken om dat gedeelte der begraafplaats, ’t welk wij met paaltjes aanwijzen, onder het vrije beheer en de beschikking te laten van het gemeente bestuur ...”. En op 20 december van dat zelfde jaar reageert de Kerkvoogdij richting het College van B&W dat het plaatsen van lijkenhuizen “... meer op den weg lijkt van ’t gemeente bestuur dan van de Kerkvoogden ...”, een reactie naar

aanleiding van een controle door de Inspecteur van 't Geneeskundig Staatstoezigt voor Overijssel en Drenthe. De correspondentie duidt op het in bedrijf zijn van de begraafplaats.

Die controle leidde tot een brief van Gedeputeerde Staten aan de “Heeren Burgemeester en Wethouders van Vledder” (gedateerd 18 augustus 1869) met het dringend verzoek antwoord te geven op de volgende vragen:

“... Komen er bij het delven van ieder graf stinkende bestanddelen van lijken en kisten voor den dag? ...”

“... Wordt wanneer een lijk wordt begraven in een reeds gebruikt graf niet altijd zekere laag aarde op de laatst ingelegde kist gelaten? ...” of “... is het kerkhof zóó overvol, dat men dergelijke maatregel niet kan in acht nemen? ...”.

Formeel zijn deze begravingen in 1869 gestopt bij de afkondiging van de “Wet van den 10den April 1869, tot vaststelling van bepalingen betreffende het begraven van lijken, de begraafplaatsen en de begrafenisregten” in de Nederlandsche Staats-Courant, nummer 105, dinsdag 4 Mei 1869, Staatsblad no. 65. In werkelijkheid heeft dus het ‘ongehoorzame’ gemeentebestuur in samenwerking met het Bestuur van de Nederlands Hervormde Kerk deze lijkbezorgingen tot na 1870 voortgezet. Een vluchtige schatting maakt helder dat over acht eeuwen kerkbegravingen de hof rondom de kerk overvol moet zijn geweest met waarschijnlijk tenminste 10,000 overledenen, waarvan het gros vrijwel zeker geen fraaie tegel met inscriptie meekreeg. Nu resten er slechts 14 nauwelijks nog leesbare tegels, waarvan één de rustplaats aangeeft van Stephanus Jacobus van Royen, geboren in Havelte op 15 februari 1796 en in Doldersum overleden op 1 juni 1847. Hij was bij leven burgemeester van Diever van 1819 tot 1847. Deze Van Royen was ongehuwd.

Het graf van mr. S.J. van Roijen, advocaat en procureur bij de rechtbank in Assen en Burgemeester van Diever. Het graf ligt aan de noordkant van de kerk. (foto: G. Kiers, 2020).

De dekplaat van het graf van Grietje Drijber en een detail. (foto G. Kiers, 2020).

Ook in de kerk zelf was het dringen geblazen om een fraaie locatie te krijgen die garantie bood voor een goede reis naar het hiernamaals. De religieuze competitie werd door geld bepaald en wie diep in zijn buidel wilde tasten, kon dicht in het epicentrum van de macht worden begraven. Hoe dichter immers bij het altaar, hoe groter de kans op een paradijselijk leven. Een van deze overledenen, met een grafsteen bij dit epicentrum, was Grietje Berends Drijber, geboren in Diever op 2 maart 1781 en overleden in Vledder op 22 december 1826, en als 16-jarige gehuwd met een andere Stephanus Jacobus van Royen, aanvankelijk burgemeester van Diever van 1811 tot 1815 en daarna, toen Vledder in 1815 een zelfstandige gemeente werd, schout geworden van deze gemeente, welke benaming in 1825 werd veranderd in burgemeester. Tot zijn dood in 1834 bleef hij het boegbeeld van Vledder. Van Royen, geboren in Westerbeeksloot, werd in Bad Bentheim begraven.

De grafstenen zijn sober van aard en een enkele versiering is terug te vinden. Bijvoorbeeld, de beeltenis van de slang die in haar staart bijt op de grafsteen van Grietjen Drijber, als op een van de grafstenen buiten in de hof. De beeltenis is een oeroud symbool van de schepping die staat voor onsterfelijkheid, oneindigheid, wijsheid en perfectie en als christelijk symbool overgenomen om daarmee het begin en einde te duiden. Het ondersteunt de wetmatigheid van het aardse leven dat er een is van ontstaan, in stand houden en vergaan. Geen eeuwigheidswaarde dus. We zullen

het houden op het mysterie van de slang met haar verschillende positieve en negatieve verschijningsvormen.

Opmerkelijk ook omdat in deze beeltenis een verband kan worden gevonden tussen de claim van het kapitalisme (geld en de koopman) en het calvinisme (soberheid en de dominee) op eeuwigheidswaarde. Beide stelsels kwamen in de 16^e eeuw boven de horizon en de Van Royens waren ongetwijfeld uitstekende vertegenwoordigers van beide sectoren.

De Bijzondere Begraafplaats van de Maatschappij van Weldadigheid

De tijd dat de lijkbezorging van kolonisten plaats vond in de hof van de kerk van Vledder moet betrekkelijk kort zijn geweest. Na de oprichting van de 1^e Kolonie in 1818 werd de bijzondere begraafplaats van de Maatschappij ergens rond 1820 in gebruik genomen. Maar wie, wanneer en waar als eerste is begraven, is helaas onbekend. De gedachte dat de Amsterdammer Philip Bousquet, die de kas van de noodlijdende Maatschappij met tweeduizend gulden rijker maakte, en op 5 februari 1829 op deze begraafplaats werd bezorgd, moet vrijwel zeker onjuist zijn. Tussen 1820 en die 5^e februari 1829 zullen toch de nodige kolonisten zijn overleden en begraven. Een aantal van hen, de rooms-katholieke kolonist, zelfs in gewijde grond. Die gewijde grond was er niet in de hof van de Vledderkerk, maar dat werd goed gemaakt door de gewoonte om dan maar wat gewijde aarde in het graf te strooien.

Met de komst van de kolonisten nam overigens het aantal rooms-katholieken behoorlijk toe tot rond de dertig procent van de Vledder gemeenschap. Hun lijkbezorging leverde een fiks probleem op. Al in 1821 / 1822 werd in de 1^e Kolonie van de Maatschappij te Frederiksoord ruimte gegeven voor de katholieke eredienst en daar hoorde ook de begraafing bij. De eerste pastor was kapelaan Bosch, die in september 1822 in de *school-kerk* de mis opdroeg. Door de week deed het lokaal dienst als school, op zondag functioneerde het als kerk. De lessenaar van de meester werd het altaar voor de pastoor. Van een lijkbezorging rondom deze school-kerk kon natuurlijk geen sprake zijn. Die zal hebben plaatsgevonden op een door de aartspriester gewijde lap grond van de begraafplaats van de Maatschappij, alwaar de goede rooms-katholieke kolonist een rustplaats kreeg. Overigens vervulde Bosch als pastoraal herder zijn functie op een bijzondere wijze, want hij "...zat bijna den ganschen dag in de herberg en liet zijne kudde loopen ...".

Vandaag de dag heeft deze begraafplaats het karakter van een cultuurhistorisch monument, maar is het nog steeds in gebruik. Het reglement vermeldt dat directeuren, ambtenaren, kolonisten en hun nazaten in rechte lijn hier kunnen worden begraven. Het ruimen van graven kan alleen met toestemming van het Bestuur

Begraafplaatsen in de gemeente Vledder. Met de klok mee vanaf linksboven: De algemene begraafplaats in Vledder, de begraafplaats van de Wilhelmina-oorlog, het voormalige kerkhof bij de kerk in Vledder en de R.K. begraafplaats in Wilhelmina-oorlog.

*Plaats in Vledder, de begraafplaats van de Maatschappij van Weldadigheid aan de Oranjelaan in
minnaard (foto 's G. Kiers).*

De rooms-katholieke kerk in Wilhelminaoord (foto: G. Kiers, 2020).

gebeuren. Een bijzonder graf was het oorlogsgraf van Arend van Weert, rietmeubelmaker uit Noordwolde, overleden op 14 februari 1945 en aanvankelijk in Wilhelminaoord begraven, maar later overgebracht naar het Nationaal Ereveld Loenen. De aandacht voor dit oorlogsgraf in Wilhelminaoord zal matig zijn geweest, hetgeen mag blijken uit de jaarlijkse inspectie en rapportage ten behoeve van de Oorlogsgravenstichting. Vanaf 1972 tot en met 1994 werd elk jaar trouw vermeld dat twee tegels los zaten en om de paar jaren werd ook de notitie toegevoegd dat het graf moest worden schoon gemaakt.

De Rooms-Katholieke Begraafplaats

Ruzie om een zekere Mailly, een in 1855 overleden rooms-katholieke kolonist, die bij leven de spot had gedreven met zijn roomse geloof, heeft de basis gelegd voor een eigen rooms-katholieke begraafplaats. Pastoor Meijer weigerde pertinent deze figuur in de gewijde grond van de sector 'rooms-katholieken' terug te leggen. Dit was onbestaanbaar in het 'Huis van God'. De Directeur van de Maatschappij van Weldadigheid, Jan van Konijnenburg, wilde hier niets van weten en Meijer moest het hoofd buigen. Hij deed dat, echter met de dringende wens om dan een eigen rooms-katholieke begraafplaats te krijgen. Meijer kreeg zowaar op 5 november 1860 gunstig gehoor van de Commissarissen van de Maatschappij. Op 5 december 1860 stemde ook het College van B&W van Vledder in met de wensen van de pastoor. De

Maatschappij stond ruimharig grond af en Meijer nam genoeg met een lap van 30 x 30 meter voor zijn 374 geloofsgenoten en hun nazaten. Nog geen dertig jaar later was een vergroting al gewenst en opnieuw bood de Maatschappij alle medewerking. Op 1 september 1891 werd ook het nieuwe stuk gewijd.

Een piepklein aanwijsbord van de Oorlogsgravenstichting maakt duidelijk dat op deze begraafplaats oorlogsslachtoffers liggen. Het zijn Gerardus Marinus Corstanje uit Loon op Zand, dozenmaker van beroep en David Oomens uit Den Haag, zonder beroep. Beiden zijn overleden op 8 september 1944.²

De Algemene Begraafplaats

Op 19 januari 1870 berichtten Gedeputeerde Staten aan Burgemeester en Wethouders van Vledder dat “...in uwe gemeente geene algemeene begraafplaats bestaat ...”, terwijl toch de Wet van 1869 dit dwingend voorschrijft. “... Het begraven van lijken, dat met de volksgezondheid in zoo nauw verband staat, is door de wet aan de zorg der plaatselijke besturen opgedragen ...”, aldus Gedeputeerde Staten. Het gemeentebestuur kan tijdelijke ontheffing vragen van deze wettelijke verplichting, echter onder de voorwaarde dat er een overeenkomst wordt gesloten met de Kerkvoogdij om gebruik te maken van de hof van de Vledderkerk. Overigens, zo merken Gedeputeerde Staten nog op, voldoet ook dit kerkhof niet “... aan de eis van afsluiting met heggen omgeven ...”.

Al op 17 februari melden Burgemeester en Wethouders dat de Gemeente conform de Wet zal handelen maar dat ze nu toch even een ontheffing willen en de verzekering wordt gegeven dat “... zoodra de gelegenheid gunstig is, eene nieuwe algemeene begraafplaats zal worden aangelegd ...”. Gedeputeerde Staten gaan bij brieven van 2 maart en 23 maart akkoord met de wens en toezeggingen van Burgemeester en Wethouders. Haast is er niet bij want pas op 8 november 1870 wordt de begroting goedgekeurd waarin is opgenomen de uitgaven “... voor den aanleg eener algemeene begraafplaats ...”. Wanneer precies de oplevering van de begraafplaats heeft plaatsgevonden valt niet te achterhalen, maar naar alle waarschijnlijkheid lijkt 1874 het juiste jaar te zijn. Uit een Raadsvergaderingsverslag uit dat jaar blijkt dat de gemeente een doodgraver heeft die onder meer tot taak heeft “... het gras zoo dikwijls zulks door den Burgemeester gelast (te) moeten afmaaijen en de heggen en boomen behoorlijk in orde (te) houden ...”. Het is de periode dat de jonge burgemeester Jhr. M.J.W.A. de Milly moet opboksen tegen de wethouders Offerein en Eleveld met hun enorme ego en niet te vergeten de raadsleden Jongkindt Coninck, toen de Directeur van de Maatschappij en Van Roijen, de oud-burgemeester van Vledder.¹

Het begraafregister geeft aan dat de eerste lijkbezorging in het algemene gedeelte, waarvan de gemeente de eigenaar is, op 15 februari 1875 was. Een zekere Roelof

Dirk de Ruiter

(foto: G. Kerssies-de Boer).

Jan van Dijk

(foto: St. Monument Doldersum).

Gerardus van Corstanje

(foto: St. Monument Doldersum).

Veldhuizen werd toen op grafnummer 8 begraven. Het register maakt duidelijk dat de algemene begraafplaats een dodenakker is waar de ongelijkheid in de samenleving wordt voortgezet. Families kunnen graven kopen in de eerste en in de tweede klasse. Op de circa 300 huishoudens zijn het er overigens maar zes die de hoogste klasse prefereren. Het zijn F. Haverman, Van Giffen (voorletters onbekend), M. Meintjes, J. Schipper, A. Offerein en P. van Duimen. Op 24 december 1875 is het H.G. Roelink die als eerste in deze topklasse wordt begraven, in een graf door Haverman aangekocht. Het register ‘vertelt’ ook dat op 28 april 1875 de eerste begraafing heeft plaatsgevonden in een tweede klasse graf met grafnummer 12, dat aangekocht was door H. Lunsingh. Het betrof een levenloos kind. Gek genoeg vermeldt het register dat pas op 27 november 1886 de eerstvolgende begraafing wordt gedaan in de tweede klasse. Het gaat om Geertje Riescher. Een mogelijke verklaring is dat er weliswaar in de loop der jaren meerdere tweede klasse graven werden aangekocht, maar dat de nuchtere en sobere Drent de voorkeur gaf aan een algemeen graf die van gemeentewege werd onderhouden.

David Oomens

(foto: St. Monument Doldersum).

Twee ereplaatsen zijn gegeven aan Jan van Dijk uit Scheemda en Dirk de Ruiter uit Vledder, beiden oorlogsslachtoffer. Van Dijk was 18 jaar toen hij in het voormalige “Kamp Vledder” op 8 september 1944 overleed (zie hiervoor Corstanje en Oomens, eveneens op dezelfde datum overleden). Dirk de Ruiter, op 24 oktober 1920 in Nijenslekerveld geboren, en als marechaussee disciplinair ontslag gekregen

op 17 november 1942 wegens *judenbegünstigung*, sloot zich in het najaar van 1943 aan bij de illegaliteit als hoofdkoerier onder de verzetsnaam Hendrik de Boer, onderwijzer te Musselkanaal. Verraden door de NSB-burgemeester Fransema van Onstwedde werd er vanaf juni 1944 een ware klopjacht ingezet door meer dan 1500 Landwachters om Dirk te vangen. Opnieuw door verraad wordt hij in de nacht van 12 op 13 juli door de Landwachter Mulder in de rug geschoten in Musselkanaal en overlijdt vlakbij het dorpje Mussel terwijl hij hevig bloedend door een boer op de fiets wordt weggebracht. In 1986 wordt de urn op de begraafplaats van Vledder begraven. Nijnsleek heeft een Dirk de Ruiterpad.

In 1966 begint een voorzichtige discussie over de uitbreiding en hoopt de gemeente hiervoor de nodige subsidie te verkrijgen. Men gooit het op “aanvullend werk” als onderdeel van het Provinciaal werkgelegenheidsbeleid. Staatsbosbeheer en de Cultuurtechnische Dienst, in het bijzonder de Commissie ‘Ruilverkaveling’, moeten in het plan, dat door de Koninklijke Nederlandse Heidemaatschappij wordt voorbereid, worden betrokken. Waarschijnlijk omdat partijpolitieke programma’s het onderwerp ‘lijkbezorging’ niet noemen, is er in de Raad nauwelijks belangstelling voor dit onderwerp. De opbrengst van een begraafplaats is ook betrekkelijk gering en bedroeg rond 1980 niet meer dan 400 tot 500 gulden per jaar. Misschien is een tweede de reden de geringe transparante communicatie tussen Raad en College van B&W. In november 1971, bijvoorbeeld, wanneer de Stichting Voorlichtingscentrum Crematoriumbouw, het College van B&W een brief stuurt over de toenemende behoefte van bijzetten van urnen met asbussen, seponiert het College deze brief –met als argument: wachten op wat de nieuwe Wet op de Lijkbezorging gaat ‘zeggen’- zonder de Raad te informeren. In feite moeilijk te begrijpen, want in dit geval ging het om een fundamentele verandering in denken van de samenleving wat betreft de lijkbezorging.

In november 1988 begint de uitbreiding serieuze vormen aan te nemen. Onder leiding van burgemeester G.J. Bouwhuis vraagt het College van B&W aan de Raad om de beschikbaarstelling van een krediet van fl. 164.000,-. Een bestek wordt opgesteld door de tuin- en landschapsarchitecten van Buro Hollema uit Rolde.

In 1994 ontstaat ook het besef dat er een aula of uitvaartcentrum moet komen. De uitvaart vanuit een café of andere lokaliteit is dan niet meer gangbaar in de samenleving. In 2010 is dan eindelijk de nieuwe begraafplaats operationeel. Eerste en tweede klasse graven zijn verleden tijd en alleen nog de mogelijkheid om een graf dertig tot veertig jaar te huren, blijft bestaan.

Ter afronding

De funeraire wandeling, niet opgenomen in enig promotieboekje over Vledder en omliggende kernen, is achter de rug. De terugkoppeling is weergegeven in dit artikel. De kern van deze terugkoppeling is de ontwikkeling van de lijkbezorging met als mijlpaal de Wet op de lijkbezorging van 1869 en herzien op 7 maart 1991, gevolgd door een Besluit van 4 december 1997 waarin voorschriften staan ter uitvoering van de Wet en ten slotte worden wijzigingen aangebracht op de bestaande Wet op 12 juni 2009. Maar het fundament, onder het koningschap van Willem III gelegd, blijft als concept onaangetast wat betreft de aandacht voor de gezondheid.

Die aandacht voor de gezondheid is er van meet af aan. Er wordt bij de behandeling van het wetsvoorstel gedurende een paar dagen uitgebreid beraadslaagd en het lijkenhuis is een cruciaal item. “Doch wil men lijkenhuizen voor armen en behoeftigen – en ik acht zulks hoogst wenschelijk – men bouwe die dan beter en doelmatiger dan tot hiertoe op vele plaatsen het geval was en nimmer bij of op eene begraafplaats, in den vorm van een varkenshok, bloot als bergplaats voor één of twee kisten, zoo als wij er kennen”, aldus het parlamentslid Westerhoff op 23 februari 1869 in de Tweede Kamer. Fock, minister van Binnenlandse Zaken, reageert hierop met “Wat de lijkenhuizen betreft, zal het natuurlijk aan de gemeentebesturen vrij staan die zoo goed mogelijk in te rigten. Die echter te vergelijken bij eenvoudige varkenshokken, zoo als de geachte spreker doet, is, geloof ik, wel wat sterk”.

Ook de lijkbezorging kent natuurlijk de nodige ontwikkelingen. Eeuwenlang was het een illusie dat de begraafplaats een ruimte was waar alle aardse ongelijkheden verdwenen. Kerkbegravenissen waren bij uitstek geschikte instrumenten om de ontwikkeling van de geestelijke macht te ondersteunen alsmede de ongelijkheid in de samenleving te accentueren. De geestelijke macht positioneerde zich als de noodzakelijke intermediair tussen het aardse leven en dat in het hiernamaals. Zonder geestelijke kon je het wel schudden. Hoe dichter bij het altaar, hoe groter je kansen op een paradijselijk leven, zo was de misleidende boodschap. Het gaat te ver om de stelling te lanceren dat er sprake was van een marktwerking. Die ongelijkheid wordt aanvankelijk voortgezet op de algemene begraafplaats maar wanneer precies een eind is gekomen aan deze klasse indeling kon niemand mij op het gemeentehuis vertellen. Feit is dat Isaak Jacob Hooegeveen op 16 juni 1949 is herbegraven in een 2^e klasse graf, nummer 3393.

De onderliggende denkstrijd tussen Kerk en Staat is onder invloed van de samenleving door de Staat gewonnen. Representatief voor dit proces van ontwikkelen is de lijkverbranding. Vanaf het einde van de 8^e eeuw verbood Karel de Grote het verbranden van overledenen en zo zal het blijven tot ver in de 20e eeuw! De weerstand van Kerken tegen verandering was enorm. Christenen moesten worden begraven en zij die deze standaard afwezen werden als goddelozen gebrandmerkt.

Die status gold dus ook het Bestuur en de leden van de in 1874 opgerichte “Vereeniging tot invoering van lijkverbranding”. Ondanks het verbod werd de eerste crematie in Nederland op 1 april 1914 uitgevoerd en de Staat gedoogde. In 1919 kwam er een vereniging bij: de “Algemene Vereniging voor Lijkverbranding”. Het duurt tot in de jaren 1950 vooraleer er beweging komt in het denken. In 1963 heft het Vaticaan het verbod op tot crematie en in 1968 komt de nieuwe Wet op de Lijkbezorging waarin crematie wordt gelijkgesteld met begraving, maar nog steeds wordt een verschil gemaakt tussen de lijkschouwingsprocedures. Volledige gelijkstelling vindt pas plaats in 1995! Nog even en de uitdrukking ‘groen begraven’ wordt de normaal. Dat wil zeggen dat resomeren (het oplossen van een stoffelijk overschot in water en loogzout) de crematie gaat overheersen en dat de traditionele begraving een uitzondering wordt. Funeraire wandelingen blijven altijd mogelijk maar grafstenen en grafzuilen worden uitzonderlijke objecten, zeker als de Japanse duizendknoop het voor het zeggen zou krijgen.

Geraadpleegde bronnen:

Bok, L. en Dam, R. ten. Canon van het Nederlands funerair erfgoed. Stichting Dodenakkers.

Gemeente Vledder, Ingekomen stukken, 1869-1876, nrs. 38/9-10; 39/1-6.

Gemeente Vledder, Ingekomen stukken, 1877-1902, nrs. 39/6-31.

Gemeente Vledder, B archief, 1851-1921, dozen 37-40 / 44-50.

Gras, H. en Weperen, J.E. van (1997). Een kerspel in de Landschap, in: Achter de Aa. Geschiedenis van Vledder, (red. H. Gras). Vledder. Gemeente Vledder : 43-68.

<https://geschiedeniscoevorden.nl/coevorden/jaartallen-en-gebeurtenissen/de-middeleeuwen/bisschop-frederik-van-blankenheim>

Linthorst Homan, J. (1938). Van kerspel tot gemeente. Assen. Van Gorcum & Comp. N.V. – Uitgevers.

Oldenhof, H. (1995). Onze Kerk in de kolonie. 150 jaar Parochie van de Heilige Johannes Apostel en Evangelist te Frederiksoord. Parochiebestuur, 17 november 1995.

Westland, H.G. (2016). Een lieve jongen, in: Marechausse Contact, nummer 6, december.

¹ KS 42, september 2017, Een burgemeester in de arena van Vledder, Maarten C. Hoff.

² KS 48, september 2019, De RK-begraafplaats in Wilhelminaoord, Gert Veld.